

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

TÜKENMEK DEDİĞİN

Sözcük Sayısı: 3943

Kategori: 1

Araştırma Sorusu: Eyüp Aygün Tayşir'in Sabitâlem Mahallesi yapıtında yer alan öykülerde toplumun etik değerlerin yozlaşmasında sınıflı toplum yapısının neden olduğu kutuplaşma karakterizasyon üzerinden nasıl sunulmuştur?

Mayıs 2026

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	3
II. <i>TÜKETENLERİN</i> ETİK ALGISININ YOZLAŞMASI	6
III. <i>TÜKETEMEYENLERİN</i> ETİK ALGISININ YOZLAŞMASI	9
IV. <i>TÜKETİLENLERİN</i> ETİK ALGISININ YOZLAŞMASI	13
V. SONUÇ	18
VI. KAYNAKÇA	20

I. GİRİŞ

Eyüp Aygün Tayşir'in Türk Edebiyatı içerisinde üretim-tüketim ilişkilerini konu alan yapıtlar verdiği bilinmektedir. Bunda mesleğinin de etkisi görülmektedir. Tayşir, Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesinde Prof. Dr. olarak eğitim vermektedir ve üretim-tüketim ilişkilerinin işlendiği yapıtlarında toplumsal yapıyı ekonomik koşullara bağlı bir şekilde yansıtmaktadır. Yapıtlarında toplumsal yapıdaki sınıf çatışmalarını, ekonomik eşitsizlikleri ve sömürüleri tüm gerçekçiliği ile göstermektedir. Bu nedenle bu yapıtların yöntem olarak Marksist Eleştiri Kuramı kapsamında değerlendirilmesi uygun olacağından, Eyüp Aygün Tayşir'in *Sabitâlem Mahallesi* (2020) yapıtında yer alan “*Sabitâlem Mahallesi*”, “*Fiskobirlik'ten Emekliyim*”, “*Kahraman Şirketler Topluluğu*” ve “*Anadolu Kapları*” isimli öyküler de bu yöntem bağlamında sınıflı toplum yapısının neden olduğu toplumdaki etik algının yozlaşması konusu etrafında incelenecektir.

Eyüp Aygün Tayşir'in, *Sabitâlem Mahallesi* adlı yapıtında yer alan öykülerde, toplum içindeki farklı sosyoekonomik kesimlerin etik yargılar üzerindeki yozlaşması ele alınmıştır. Etik kavramı, felsefi kaynaklardan incelendiğinde insan davranışlarının topluma sunduğu yarar ve zararlar kapsamında uygunluğunu ölçen bir düşünce olarak nitelendirilmektedir. Bu yönüyle etik “insanların uyması gereken ölçütleri ortaya koyma çabası” (Kesgin, 2009, s.160) olarak da tanımlanmakta ve toplumsal faydayı hiçe sayan tutumlar etik ölçütlerinin dışına çıkmaktadır. Bu tanıma göre öykülerde etik yargıların bireysel çıkarlar adına yok sayılarak yozlaştığı gözlemlenmektedir.

Öykülerde, bugünün tüketim toplumu ele alınırken sadece üst kesim ya da alt kesimi değil toplumsal yapının tamamının tüketenler, tüketemeyenler ve bu ortamda tüketilenler olmak üzere gruplarla yansıtıldığı görülmektedir. Bu nedenle araştırma sorusunun bu üç alt başlık kapsamında

değerlendirilmesi planlanıştır. Yapıt içerisinde yer alan “Sabitâlem Mahallesi”, “Kahraman Şirketler Topluluğu”, “Fiskobirlik’ten Emekliyim” ve “Anadolu Kaplanı” isimli öykülerde sınıflı toplum yapısının tüketenler, tüketemeyenler ve tüketilenler olmak üzere farklı kesimleri etik değerleri yok saymaya itmesi karakter kurgulaması üzerinden aktarılmakta, bu da bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Edebiyatta Marksist Eleştiri Kuramı metinlerdeki sosyal yapıları, olayları ve olguları ekonomik etkenlerle yorumlamaktadır. Bu kurama göre, bu okuma yönteminin seçilmesinin nedeni de belirlenen öykülerde yansıtılan toplumun ekonomik yapı, sınıflar, üretim-tüketim bağlamlarında şekillenerek yapıttaki yansıtımın oluşturulmasıdır. Marksist Eleştiri Kuramı bağlamında yazılan eserlerde edebi dil toplumu, toplumsal ilişkileri ve tarihsel gerçekliği sunmak adına bir araç olarak kullanılmaktadır. Temelini Marksist Felsefe’den alan bu kuramda; Kapitalizm, Feodalizm ve Sosyalizm gibi sosyoekonomik yapılara dönük oluşumlar terim olarak sıklıkla kullanılır. *Sabitâlem Mahallesi* yapıtı da toplumu incelerken Kapitalist düzenin getirisi olan sınıfsallık, ekonomik eşitsizlikler ve üretim-tüketim ilişkilerini temel almasıyla Marksist Eleştiri Kuramı özelliklerini taşımaktadır. Öykülerin sıklıkla maddi sorunlar ve maddi çıkar çatışmalarını temel alıyor olması ise Marksist Eleştiri Kuramının tarihi, toplumsal gerçekçilik ilkesinin bir göstergesi boyutundadır.

Eyüp Aygün Tayşır’ın yukarıda belirtilen öykülerde sınıflı toplum yapısının bireylerin etik algısı üzerindeki etkisini “Sabitâlem Mahallesi” ve “Kahraman Şirketler Topluluğu” öykülerinde belirtilen konu işlenirken, karakter kurgulamasında karakterlerin içinde yapılandırıldıkları ekonomik bir hiyerarşiyi barındıran uzamlar da ele alınmıştır. Uzam kurgularının yanı sıra sınıflı yapı ve etik kavramı arasındaki ilişki kurulurken çeşitli karakterizasyonlardan, imgelerden, dilsel özelliklerden ve betimleyici bir anlatımdan da yararlanılmıştır. Bireylerin sınıflaşmanın getirisi olarak etik yozlaşmasının birer

parçası haline gelişinin iktisadi mekanizmalar ve Kapitalist düzen beraberinde işlenmesi öykülerin Marksist Eleştiri Kuramı ile okunmasını kaçınılmaz yapmaktadır.

Bu çalışma konusuyla ilgili başka yapıtlarda sıklıkla rastlanan bu konuda, bu yapıt üzerinden daha önce yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ayrıca bu tezde tüketim sadece maddi boyutta değil aynı zamanda bireylerin duyguları, birbirlerini tüketmesi gibi manevi ve etik anlamda da değerlendirilecektir. Tez içerisinde, eserlerinde Marksist Eleştiri Kuramı bağlamında toplumsal analizlere yer veren bir yazar olarak Eyüp Aygün Tayşir'in yazarlığına ve konuyu ele alış biçimine de yer verilecektir.

II. TÜKETENLERİN ETİK ALGISININ YOZLAŞMASI

Eyüp Aygün Tayşir'in, *Sabitâlem Mahallesi* yapıtında yer alan “Sabitâlem Mahallesi” ve “Kahraman Şirketler Topluluğu” *adlı öykülerinde* toplumun sosyoekonomik açıdan üst kesimlerinde yer alan, tüketimi gerçekleştirebilecek gücü olan üst kesimin etik algısını da tüketerek toplumun genelinin etik yozlaşmasında aktif rol oynayışı ele alınmaktadır. Öykülerde zenginliğini alt kesimlere karşı bir sömürü aracı güç olarak kullanan “Eşref Haluk Bey”, “Belediye Başkan Adayı” ve “Osman Bey” karakterizasyonları üzerinden etik değerlerin dışına çıkan bir üst kesim profili oluşturulmuştur. Bu figürler okura özellikle “İnşaat imparatorluğu”, “Şirket başkanlığı” ve “apartman sahipliği” gibi ekonomik güç ve otorite barındıran meslekleriyle tanıtılması zenginliği bir kimlik olarak yansıtmaktadır.

Öykülerin incelenmeye başlandığı ilk andan itibaren göze çarpan, karakterler arası unvan ayrımlarının olmasıdır. Öykülere göre bu durum toplumda kimliğin artık tamamıyla sınıfsal bir kavram olduğunu pekiştirmektedir. “Eşref Haluk Bey”, “Furkan Bey”, “Halis Bey” gibi zengin, üst sınıf temsili olan karakterler “Bey” gibi saygı, otorite ve üstünlük bildiren bir unvanla tanıtılırken; Mızbah Amca, Takkeli Rüstem, Ali ve Bayram gibi alt kesimden karakterlerin “Bey” unvanına layık görülememesi hatta takma adlarla başka türlü ünvanlarla işaret edilmeleri saygı ve para ilişkisinin bir sonucu olarak öykülerde yansıtılmıştır. “Kahraman Şirketler Topluluğu” öyküsünde mandıracılık yapan Osman “Amca”nın, şehirdeki arazileri kıymetlenip emlak zengini olmasıyla Osman “Bey” (s.86) ünvanına terfi etmesi de yine aynı şekilde daha saygıdeğer biri olabilmek adına hiyerarşik düzen içinde yükselme şartını öne sürmektedir. Bu yönüyle sadece maddi unsurları değil aynı zamanda saygı ve değer gibi manevi unsurların da ancak üst sınıflarca tüketilebileceğini vurgulamaktadır. Osman “Bey”in köklerini tamamen unutup “patronlara yaltaklanıp”, “müdürleri sayıp”, “çalışanları hor görmesi” (s.86) yine bu sınıfların sadece ekonomik gelirle sınırlı olmadığına ve katmanların hayat koşulları arasında uçurumların olduğuna bir gönderme olarak kullanılmıştır. Buradaki dil kullanımlarında geçen “yaltaklanma”, “hor görme” gibi

ifadeler de alt kesimlere karşı sömürünün normalleştirildiğini, çıkarıcı yaklaşımların yaygınlaştığını ve etik yargılarının üst kesimler tarafından yok sayıldığını göstermektedir. Üst kesimin tüketici kimliğinin kurgulanmasında “siyah cip”, “BMW” ve “spor araba” (s.82) gibi lüksü ve tüketimi temsil eden marka otomobil isimlerinden yararlanılmıştır. Bu öğelerle birlikte büyük bir hayat mücadelesi vermek zorunda olan alt kesimlerin tersine, üst kesimin lüksü ve değeri nasıl tükettiği gözler önüne serilmiştir. Özellikle “Kahraman Şirketler Topluluğu” uzamı gibi hiyerarşik bir yapının kurgulanmasıyla birlikte toplum makamlara ve statülere ayrılmış bir şirket mekanizmasına benzetilmiştir. Kurgunun “Şirket” gibi iktisadi bir yapı üzerinden oluşturulması da yine tüketimin yansıtılmasında dikkat çekicidir. Şirketinin isminin büyük harflerle yazılmış şekilde “Kahraman” olarak öyküde büyük harflerle yazılması da bütün bu olanaklara sahip olan üst kesimin alt kesimleri desteklemesi idealize edilirken var olan durumun bundan çok daha tezat şekilde kurgulanması da önem taşımaktadır. Şirketin ismiyle vermeye çalıştığı destekleyici ve prestijli etikete karşın şirket çalışanların haklarını gözetmemekte ve emeklerini sömürmektedir. “Kahraman Şirketler Topluluğu” çalışanlarının aylarca “maaş” alamamaları ve “veresiye ekmek” (s.90) alamayacak hale gelmeleri, şirket sahiplerinin kendi lüks hayatlarını sürdürürken alt kesimi sömürüşünü göstermektedir.

Yine öyküde sömürünün yapılandırılması konusunda büyük “patron” Eşref Haluk Bey karakterinin kurgusunun oldukça önemli bir yeri vardır. Eşref Haluk Bey’in “eşini aldatan”, “nafaka vermeyen” “kardeşlerine herkesin içinde ‘dayak atan’ bir adam” (s.93) olarak tasvir edilmesiyle zenginliğini ailesinden sakınan, ailevi sorumluluklarını asla yerine getirmeyen ve aile kurumuna karşı saygısız, değerlerini kaybetmiş bir figür olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Ayriyeten öykü içerisinde sıkça “işçilerin ne maaşlarını ne tazminatlarını alamayışı” (s.91) tekrar etmekte olup, aynı zamanda zor durumdaki çalışanların maaşlarını ne zaman alacaklarını sormaktan bile çekindikleri anlatılmaktadır. Bu noktada Eşref Haluk Bey’in çalışanların emeklerinin karşılığını vermeyişi, büyük bir emek sömürüsünde

bulunuşuyla birlikte zengin kesimin gittikçe sömürücü ve etik dışı davranan, içinde yaşadığı ortamı her yönden tüketen bireyler haline gelişi gözler önüne sürülmüştür. Eşref Haluk Bey'in çalışanlarına nasıl bir gözle baktığı ve ne derece saygısız bir tutum sergilediği onlara hitap ederken kullandığı argo olan "uyuz" sıfatı ve çalışanlarıyla olan ilişkisinin anlatımında sıkça tekrar eden "gözdağı", "tehdit", "hakaret" ve "suçlama" (s.96) gibi baskıcı, negatif ve saldırgan kavramların sıralanması aracılığıyla yansıtılmıştır. Zenginlerin bu sınıflı yapıdan aldıkları güçle gittikçe sömürücü bireyler haline gelişinde öykü boyunca devamlılık gösteren "turuncu sırtlı böcek" leitmotifi de başvuru anlatım unsurlarından biridir. Şirketin ve içerideki yaşanan olayların arasında sürekli etrafta gezinen, hatta en olmaması gerekecek "bulgur pilavının içinde dahi gezinen ve büyük bir hijyen sorunu olan" (s.107) bu "turuncu sırtlı böcekler"e (s.102) değinilmektedir. Bu "böceklerin" böylece hiçbir önlem alınmaksızın çalışanların sağlığını dahi tehdit ederken, patron kimliği sonucu bu soruna önlem alma sorumluluğuna sahip olan "Eşref Haluk Bey" in yeterli olmayan "ucuz ilaçlamalara kaçıp" (s.105), gerekli çözümden parasını sakınıp gelen her şikâyetle konuyu geçiştirmesi çalışanların sorununu umursamayışını göstermektedir. "Eşref Haluk Bey" in zengin sınıfın bir temsili, çalışanların ise çoğunlukla daha alt gelirli kesimin temsili olarak işlendiği varsayıldığında aslında bu "böcek" sorununun fakirlere karşı duyarsızlaşmış, onların sorunlarını görmezden gelişine bir gönderme yapılmak istenmiştir. Bütün bunlar değerlendirildiğinde zengin üst kesim kimi zaman daha fazlasını arzulayışı kimi zaman da kendini üstün görüşüyle birlikte alt kesimleri ve etik değerlerini de tüketmiştir.

"*Sabitâlem Mahallesi*" öyküsünde ise saygıyı, değerleri ve alt kesimleri tüketen figür ise "inşaat imparatoru" "Belediye Başkan Adayı" (s.40) olmuştur. Sabitâlem Mahallesi "elektrik" (s.24), "temiz su" (s.17) ve benzeri "belediye hizmetlerine ulaşamayıp yoklukta yaşarken" (s.18) hiç ilgilenmeyen "Belediye Başkan Adayı" ancak "seçimler yaklaşınca" (s.40) gelmiştir. Bu durum Belediye Başkanı'nın toplumu kamusal hizmetlerle destekleyecek ve sosyal eşitliği sağlayacak bir figürdence tüketici ve üst

kesimde konumlanan biri olarak öne çıktığını göstermektedir. Ayrıca adayın “İnşaat İmparatoru” oluşunun vurgulanması zenginliği ve ekonomik düzlemdeki iktidarından kazandığı saygınlığı ve hiyerarşik statüyü yansıtmaktadır. Sabitâlem Mahallesi’nin yas içerisinde olduğu bir dönemde “Böyle acılı günde oy lafı yapacak kadar namert değiliz.” (s.40) ifadesini kullananların sonrasında konuyu seçimlere ve vaatlere bağlaması aslında alt kesimin sorunlarını umursamayarak sadece kendi çıkarını gözettiğini göstermesi de öyküye özenle yerleştirilmiştir. Devamında hem Başkan Adayı hem de “mevcut belediye reisini” oy karşılığında Sabitâlem Mahallesi sakinlerine “Şehitlik Anıtı” (s.40) yapıp “tapuları dağıtmayı” (s.40) vaat etmiştir ancak seçimler ardından hiçbir vaadin yerine getirilmeyişiyle birlikte özellikle halkın huzuru ile sorumlu olan Belediye kademesinin dahi halkın duygularını ve umudunu sömürmek yoluyla etik değerleri hiçe saydığı ve insanların devlete, topluma, politikaya duyduğu inançları tükettiklerini göstermektedir. Ekonomik açıdan sınıflı ve eşitsiz toplum yapısı içinde üst kesimdekiler alt kesimlere karşı son derece duyarsız, gücünü sömürü için kullanan, etik yargılarından son derece kopuk, aç gözlü bir tüketenler sınıfı oluşturmuştur.

III. TÜKETEMEYENLERİN ETİK ALGISININ YOZLAŞMASI

Eyüp Aygün Tayşir’in *Sabitâlem Mahallesi* yapıtında yer alan “Fiskobirlik’ten Emekliyim” ve “Sabitâlem Mahallesi” öykülerinde sınıflı toplum yapısının eşitsiz yapısı beraberinde tüketim ağına girecek varlığı olmayan, bu zenginliğe ulaşamayan bir tüketemeyenler sınıfını oluşturmaktadır. Öykülerde olanak eşitsizliği altında kendilerine yükselme şansı bulamayan bu kimselerin, tüketebilen konumuna gelebilmek ve toplumda yer edinebilmek adına kimi zaman etik değerlerinden uzaklaştıkları görülmektedir. “Fiskobirlik’ten Emekliyim” öyküsündeki “Mert Taranga” karakterizasyonu tüketebilme hayali peşinde etik değerleri yozlaştıran karakterlerden biri olarak kurgulanmıştır. Mert Taranga, önceki öyküde bahsi geçen karakterlerden “Eşref Haluk Bey” gibi görkemli, üst kademe bir hayattan gelmeyen ama bu hayatlara özenip ulaşmaya çalışan bir karakterdir ancak hayallerindeki yükselmeyi çalışıp para

kazanarak değil, dışarıya tüketebiliyormuş imajı vererek gerçekleştirmeye çalışmaktadır. “Mert Taranga” karakterizasyonunun anlatımında sıkça “Kadıköy REXX Sineması”, “deri ceket”, “80ler break dans figürleri” (s.73) gibi popüler kültür öğelerine yer verilmiştir. Bu öğelerle Mert Taranga’nın tüketim çılgınlığına ve zenginliğe karşı olan izleyiciliği ve hayranlığı yansıtılmıştır. Aynı zamanda “Winston paketi”, “Nike Air Max” ve “Honda motor” (s.73) gibi markaların tekrarlayan kullanımıyla Mert Taranga’nın tüketebilme arzusuna ve dışarıya vermeye çalıştığı varsıl etiketine de dikkat çekilmiştir. Mert Taranga hayatını izlediği Amerikan filmlerindeki zengin karakterler gibi olmaya adanmış ancak bu zamanla göstermelik bir zenginliğe dönüşmüştür. Karakterin sürekli “Instagram”, “WhatsApp” ve “Twitter” (s.74) gibi sosyal medya platformlarında paylaşımlar yapması dışarıya kendini gösterme ve kanıtlama çabasında olması etik değerleri yozlaştırmasının bir knıtı olarak öyküde izlenmektedir. “Ekran camı çatlak telefon” (s.74) sıfat tamlamasının kullanımıyla Taranga’nın zenginliğinin sadece göstermelik olduğu ve bir sürü markayı tüketmeye çalışırken aslında temel eşyalarını tamir ettirecek parasının olmadığını göstermektedir.

Yine öyküde Mert Taranga kendisini üst sınıf bir tüketici gibi yansıtmaya çalışırken bir yandan diğer insanları küçük görmekte ve onları da aşağılamaktadır. Kendi kesiminden diğer insanlardan bahsederken “Cahiller anlamaz!” (s.75) demesi ve “hayali bir kitleyi aşağılaması” (s.75) ile kendini onlardan daha büyük görmeye ve göstermeye çalışmaktadır.

Bu öyküde önemli nokta, onun tüketecek gücünün olamamsı, tüketemeyişi ve tüketemeyişinin tüketenlere olan hayranlığı ile örtülü öfkesi arasında sıkışıp kalması onu sanal bir tüketme ve gösteriş çabasına sokmaktadır. Bu çaba sırasında kendini toplum içerisinde yüksek ve farklı şekilde konumlandırmaya çalışan Taranga alt kesimleri ezmeye çalışmakta, empati duygusundan

yoksunlaşmaktadır. Toplumsal sınıflar, Taranga gibi tüketebilecek maddi gücü olmayanlara saygınlığın ve mutluluğun ancak üst sınıflara yaklaşarak ulaşılabilirliğini öğreterek toplumsal birlik ve beraberlik gibi unsurları sekteye uğratmaktadır. Taranga toplumun kendisini daha alt bir sınıfta konumlandırmasına olan öfkesini başka insanları ve özellikle kadınları daha altta konumlandırarak azaltmaya çalışmaktadır. Kadınlara tüketilecek bir obje olarak bakan ve kadın kavramını sadece seksüaliteyle sınırlandıran bir ideolojiyi benimsemektedir. Mert Taranga'nın gözünü "kadının kalçasına dikmesi" (s.76) ve rahatsız edici biçimde kızın "göğüslerine" (s.79) bakması kadınları nasıl sadece tüketilebilecek objeler olarak gördüğünü ve sadece bedensel özellikleriyle metalaştırdığını göstermektedir. Taranga'nın kadınlara olan aşağılayıcı bakış açısı, sınıfsal toplum yapısında kendini birilerinin üzerinde görebilme arzusundan kaynaklanmaktadır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda sınıfsal toplumun yarattığı tüketim açlığı tüketemeyen bireyleri etik dışı ve meşru kabul edilemeyecek davranış biçimlerine yönlendirmiştir. Tüm bu sayılan tutumlar onu etk değerleri yzolaştıran bir temsil yapmaktadır.

Yine "Sabitâlem Mahallesi" öyküsünde tüketemeyen kesiminin bir diğer temsili olarak Sabitâlem Mahallesi'nin mahalle bakkalının sahibi "Şekip" karakterizasyonudur. Şekip, ekonomik sınıflama içerisinde daha alt kesimlerde yer almakta ve yoksul bir semtte bakkallıkla geçinmeye çalışmaktadır. Birçok lükse ya da olanağa ulaşımı olmayan Şekip hayata karşı tatminini Mert Taranga gibi çevresindeki diğer insanları ezerek sağlamaktadır. Bu sınıfsallığa karşı eylem alabilecek gücü olmayan Şekip acısını daha savunmasız karakterler olarak işlenen eşleri Sabiha ve Hilal'den çıkarmaktadır. İlk eşi olan Sabiha'yı "erkek çocuk dünyaya getirememesi" (s.21) üzerinden aşağılamış ve hatta ileri giderek suçlamıştır. Bu davranışıyla Şekip'in hayatta sahip olamadığı her şey için ondan daha da yokluk içerisinde olan insanları suçlamayı tercih ettiği görülmektedir. Erkek çocuk arzusuna ulaşabilmek adına Sabiha'nın duygularını ve etik yargıları hiçe sayarak "Hilal" isminde "küçük yaşta bir kızı eşine kuma olarak almıştır." (s.21) Şekip 'in "karısını boğması", "küfretmesi" ve "hırpalaması" (s.22) gibi kaba

durumların ve argo söylemlerin üzerinden eşlerini sadece “doğurgan” objeler olarak yansıttığı ve onlara karşı hiçbir saygı duymaksızın eziyet uyguladığı gözler önüne serilmiştir. Sabitâlem Mahallesi’ne gelen zengin “Şahinlilerin” Hilal’i “işaret edip çiçek göndermesine” öfkelenen Şekip’in onlara “bir şey demeye cesaret edemeyip Hilal’i öldüresiye dövmesi” (s.34) Şekip’in üst kesime karşı olan kızgınlığını güçsüz hem de kadın olan birinden çıkarması da etik yozlaşmayı başka yönleriyle yanıtlayan da bir durumdur. Şekip istediklerini elde demeyen yani hayatı dilediği gibi yaşayıp tüketememenin verdiği acıyla beraber eşlerin kendisine olan ekonomik bağımlılığından yararlanarak onları tüketmeye, ezmeye ve hor görmeye başlamıştır. Şekip’in genellikle diyaloglarda kullandığı dil “Bağınig olun ireziller garıdan deil idi de diin bağam bu bibe ni!” (s.22) onun geldiği kesimi de yansıtmakla birlikte içinden çıkmaya çalıştığı, dilediğince tüketen birine dönüşme isteğiyle çelişkili olan durumunu da yansıtmaktadır. Yine Şekip’in bozuk Türkçesinin ise son derece kaba, küfürlü ve kadını küçülten tabirlerle dolu olması da etik değerleri yıkıcı niteliklerle gölgelediğini de desteklemektedir.

Şekip sınıflı sistemde sadece dilin ve akademik unsurların eğitiminden yoksun kalmamış aynı zamanda saygının, empatinin ve medeniyetin de eğitiminden yoksun kalmıştır. Bu yönüyle incelendiğinde etiğin dahi Kapitalist düzende sınıfsal ve niş bir yapı haline gelişi okurun zihninde canlandırılmak istenmektedir. Ayrıca lüksü, maddiyatı ve konforu tüketebilme hayali Şekip için iş hayatında da birçok etik dışı yolu, kar adına yapılmış suistimal ve sömürüleri meşru kılmaktadır. Bakkalın satışlarını arttırabilmek adına oğlu Rüstem’i kafasında “takkeyle karpuz standına oturmuş” (s.23) ve insanların dini inançlarından ötürü daha çok ürün satın almalarını da sağlamıştır. Şekip’in insanların inançlarını suistimal etmesi, onları dini manipülasyonla kandırıp ekonomik anlamda sömürmesi para kazanmak uğruna her yola başvurabileceği gerçeğini ortaya koymaktadır. Sınıflı toplum yapısı Şekip gibi tüketemeyenleri yükselbilmek için çalışmaya değil etik değerleri hiçe sayarak her yolu mübah görmeye

teşvik etmiştir. Bu kesim gerek yükselebilmek gerek kendini tüketebiliyormuş gibi hissedebilmek adına ahlaki bir yozlaşmanın parçası haline gelerek sömürüye, eziyete ve duyarsızlığa yönelmiştir

IV. TÜKETİLENLERİN ETİK ALGISININ YOZLAŞMASI

Eyüp Aygün Tayşir'in *Sabitâlem Mahallesi* yapıtında yer alan “Sabitâlem Mahallesi” ve “Kahraman Şirketler Topluluğu” isimli öykülerde kimisinin tükettiği kiminin tüketemediği tüketim çılgınlığı içerisinde toplumun bir kısmına da yazık ki tüketilen olma rolü biçilmiştir. Bu bireyler gerek diğer insanlar gerek sistem tarafından maddi, manevi tüketilmiş ve sömürülmüşlerdir. Tüketilen bireyler içlerinde bulundukları bu acımasız sömürüden kurtulabilmek adına çaresizce toplumsal ahlaki değerlerce yanlış sayılabilecek çözümlere ve çıkış yollarına itilmiştir.

“Sabitâlem Mahallesi” öyküsünde geçen mahalle; umutlarıyla, çaresizlikleriyle ve kederleriyle tüketilmeye açık hale gelmiş bir ortam olarak yansıtılmıştır. Bu mahalle yoksul ve sürekli güç otoriteleri tarafından .eşitli etkenlerle tüketilen kesimin sokaklarını doldurduğu bir gecekondu mahallesidir. Gecekonduların tasvirinde “yeşil, kireç, tuğla, sidik sarısı, pembe ve sıklıkla da sıva rengi gecekondu” (s.17) sıfat tamlamalarına yer verilmiştir. Bu çok da iç açıcı olmayan renklerin kullanımı evlerin tamamlanmamış, boyanmamış ve yapısız oluşunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda “evlerin temel çukuru açmadan toprak üstüne inşa edilmesi” (s.18) yine evlerin derme çatma oluşuna bir gönderme niteliğindedir. Ev gibi temel barınma ihtiyacıyla ilişkili ve hayatın çoğunun geçirildiği bu olguların böylesine yapısız oluşu Sabitâlem Mahallesi sakinlerinin hayatlarının da kurulu bir düzen ve temele sahip olmayışını vurgulamaktadır. Bu da onları tüketen bir yaşamın içinde bulunduklarını göstermektedir.

Öyküde barınma ihtiyacını diğer temel ihtiyaç ve hak olan “suy ihtiyacı” oluşturmaktadır. Bu mahallede suyun bulunmaması, tek su olanağının “rengi Fransız kolasına benzeyen bir sıvı” (s.18) oluşu mahallenin yoksunluğunu ve çaresizliğini ön plana çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra mahalleyle ilgili yapılan benzetmelerde “Fransız”, “her şey dahil otellerin su parkları” (s.17) gibi lüks örneklerin seçilmesiyle mahallenin o zengin kesimin varlığının tersine yoksulluğuna ironik biçimde dikkat çekilmiştir.

Sabitâlem Mahallesi sakinleri “fatura ve para” (s.18) ile eş değer gördükleri “belediye hizmetlerinin” hayalini dahi görmeyi kendilerine çok görmektedir. “Belediye seçimleri” haricinde “su”, “elektrik” ve “adalet” gibi kavramların vaadini dahi duyamamakta, seçim sonrasında da bu sözler vaat olmanın üzerine çıkamamaktadır. Bu yönüyle Mahallenin yoksulluğu ve çaresizliği dahi bazı kitlelerin çıkarları doğrusunda sömürülmekte, tüketilmektedir. Mahallelinin hayatlarının anlatımı sırasında “günah”, “dua kitabı” ve “Allah” (s.19) gibi dini tabirlerin sıkça kullanımı insanların çaresizliklerine karşı inanca sığınma ihtiyacını okura yansıtmaktadır fakat mahallelinin bu manevi çözüm yolu dahi “Kör Hafız”, “Cinli Nuriye” ve “Hacı Hiseyn” gibi dini figürler tarafından bireysel menfaatler ve kâr amacıyla suistimal edilmektedir. Bu şekilde mahallenin çaresizliği de umudu da başkaları tarafından tüketilmektedir. Bütün bu olumsuzluklara karşı kendilerine hayatta tutunabilecekleri dallar arayan mahallelinin “kaçakçılık” ve “hırsızlık” (s.18) gibi yollara başvurusu içlerinde bulundukları bu çıkmaz sokakların onları etik yargılardan da kopardığını iletmektedir. Sistem ve sınıfsallık onlara başka bir çıkış yolu sunmamış ve ahlaki yozlaşmayı bu kitleler arasında da tetiklemiştir.

Umudun sokaklar arasında kaybolduğu mahallede, “çöplüğün tepesinde bulunan bir çiçekle” (s.28) birlikte mahalle büyük çaplı bir dönüşüme girmiş ve çaresizlikle taştan bu hayatlar çiçek imgesiyle beraber renklenmiştir. Güzelliklere alışık olmayan mahalleli başta bu çiçeğin ne olduğunu anlayamamış

ama zamanla onu “belediyeyi aramak için bir bahane” (s.31), bir umut tohumu olarak görmeye başlamıştır. Böyle “tükenmekte olan” özel bir çiçeğin “çöplükte” çıkmış olması yokluk ve varlık arasında bir tezatlık kurmuş, durumun gerçek dışılığını okura vurgulayarak bir mucize hissiyatı yaratmıştır. Çiçeğin gelişinin ardından mahalle “hareketlenmiş” ve “Paris’in varisi” (s.33) haline gelmiştir. Mahalleye büyük bir “televizyoncu”, “turist” ve “yabancı” (s.34) akımı olmuştur. Mahalleye olan ilginin artması mahallede bir gelişim ve yapılanma sürecini kaçınılmaz kılmış, mahallelinin eskiden hayalini dahi kuramadığı birçok hizmet sağlanmaya başlanmıştır. Süreç içinde mahalleye “vakıflar, okullar, hastane, medeniyet ve hukuk” (s.35) gelmiştir. Gelen olanaklar beraberinde mahalleli “dil” öğrenmiş, “üniversite hayali kurmaya” ve hatta “tiyatrolara heveslenmeye” (s.36) başlamıştır ancak “bölücülerin evinde patlayan bomba” sonucunda bu sosyokültürel dönüşüm yarıda kalmış, turistik değeri kaybolan mahalleye olan destek de yok olmuştur. “Her eve ateş düşmüş”, “müzik susmuş” ve mahalle “hıçkırığa boğulmuştur” (s.39). Bütün desteklerin sadece mahallenin çiçek sayesinde turistik bir değeri varken sunulması ve mahallenin kötü gününde tekrar yalnızlığa terk edilmesi o dönüşüm sürecinin dahi aslında mahalleyi tüketmenin bir yolu olduğunu göstermektedir. Üst kesimler, devlet ve sınıflı toplum yapısı yine kendi çıkarları doğrultusunda mahalleden yararlanmış, bu topluluğu tükettikten sonra ise kısa vadede güzelleştirdikleri hayatların tekrar “çöplüğe” dönmesine sessiz kalmışlardır. Başta kalplere umut dolduran “çiçek kokusunu kükürt kokusu bastırmaya başlamıştır.” (s.39) ve mahalle sonunda kendini her zamankinden daha yalnız, çaresiz, tüketilmiş bulmuştur. Kendini çok daha büyük bir karanlıkta bulan mahallenin adı “Şehitlik” (s.41) olarak değiştirilmesi üzerinden tüketildikten sonra mahallelinin elinde geriye sadece kayıplarının ve yaslarının kaldığı vurgulanmaktadır. Yas içindeki mahallelinin tüm sorunlardan “çiçeği” sorumlu tutup onu taşlaması sınıflı toplum yapısının mahallelinin gerçek hatalıları görememesine ve başka şeyleri suçlamasına sebep olduğunu vurgulamaktadır. Herkesin birbirini tükettiği bu sistemde tüketilenlerin elinde suçlamaktan, öfkeden ve intikamdan başka bir şeyin kalmaması sınıfsal yapının bireyleri toplumsal birlik ve etik yargılarından uzaklaştırılışını gözler önüne sermiştir.

“Kahraman Şirketler Topluluğu” öyküsünde, tüketilen ve çaresizliğin yarattığı karanlık dünyasından kurtulabilmek adına etik algısından yoksunlaşan bir diğer temsil ise “Çiğdem” karakterizasyonu olmuştur. Çiğdem “yokluğun en derinlerinden gelen” (s.111), çocukluğu “trafikte çiçek satarak” (s.111) geçmiş bir kızdır. 15 yaşındayken tanıştığı Eşref Haluk Bey’in önce iş yerinde çalışmaya başlamış, sonrasında ise evli bir adam olmasına rağmen Eşref Haluk Bey’in metresi olmuştur. Onu bu etik değerlere aykırı ilişkiye iten şey en temelinde geldiği yokluk ve hayata karşı savunmasızlığı, tecrübesizliği olmuştur. Sınıflı toplum yapısı ve toplumun en alt kesimlerinde yer alan ailesinin Çiğdem’i en küçük yaşlarından “dilenmeye”, bir şeylere sahip olamamaya ve çaresizliğe alıştırması onu başka insanlar tarafından kullanılmaya, suistimal edilmeye çok açık hale getirmiştir. Eşref Haluk Bey’in Çiğdem’i görür görmez “göğüslerine” (s.112) odaklanması ve “bir deste parayı tereddütsüz uzatması” (s.112) onu sadece cinselliğiyle ön plana çıkan parayla satın alınabilecek bir obje olarak gördüğünü göstermektedir. Çiğdem’in hayatında ilk defa bu kadar para görmesinden kaynaklı şaşkınlığı ve gençliği Eşref Haluk Bey’in asıl niyetini başlarda anlayamamasına neden olmuştur. Çiğdem’in “ilkokulu üçüncü sınıfta bırakmış olması” (s.111) ancak “okuyup yazabilmesi” içine doğduğu doğum piyangosunun onu düşürdüğü gelecek kaygısı ve çaresizliği yansıtmaktadır. Doğduğu hayat koşulları ona kendini geliştirip sınıf atlamak ve kendine daha konforlu bir hayat inşa edebilmek gibi seçenekleri dahi imkânsız kılmaktadır. Çiğdem’in doğum piyangosu ve sınıflı toplum yapısına karşı bu çaresizliği aslında hayatı boyunca sistem tarafından tüketilen bir karakter olduğunu ileri sürmektedir. Kendisini kurtarabilecek bir işi sağlayacak eğitime bile ulaşamamış olan Çiğdem bulunduğu zor şartlardan tek kurtuluş biletini Eşref Haluk Bey’in isteklerine göre hayatını yönlendirmek olarak görmüştür. Görüntüsünün tarifinde “siyah dar bir body” ve “siyah tayt” (s.111) gibi vücudunu ve Eşref Haluk Bey’in tatminiyetini vurgulayan kıyafetlerin seçimi ile Çiğdem’in ilişki içerisinde de sadece kadınsılığı ve arzulanıyor olmasıyla var olduğunu göstermektedir. Ayrıca “ojesi” ve “rujunun” (s.111) Eşref Haluk Bey’in sevdiği renk olan “kırmızı” oluşuyla ilişkide hep Eşref Haluk Bey’in istek ve beğenilerinin öncelendiği yansıtılmıştır. İlişkileri bu anlamda incelendiğinde her ne kadar Çiğdem bu durumu tüketilmekten kurtuluş yolu olarak

görse de hala bir tüketilme içerisinde olduğu görülmektedir. Çiğdem hep tüketilmenin verdiği çaresizlikten kaçma dürtüsüyle etik algısını hiçe sayan kararlar almış ve sonunda kendini bu ahlaken tasvip edilmeyecek hayat içerisinde bulmuştur. “Girdiği günahın farkında olması” (114) ve “kusurun kendisinde olmadığını düşünmesi” (s.114) sınıflı toplum yapısının uyguladığı sömürüyle bu tarz etiğe aykırı kaçış yollarını meşrulaştırdığını göstermektedir. Onu yaptığı hatalara iten şeyin içine doğduğu doğum piyangosu olduğunu düşünen Çiğdem’in vicdanını suçu sisteme atarak rahatlatması, sınıflı toplum yapısının bireyleri nasıl etik algılarından uzaklaştırarak bazı davranışları normalleştirdiğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak Sabitâlem Mahallesi sakinleri ve Çiğdem’in gerek kişiler gerek sistem tarafından sömürülerek geçirdikleri hayatlarından kaçış olarak yok olan etik değerlerin ortasına düşmesine ve etik değerleri yok saymaya başlaması özünde sınıflı toplum yapısının etiğin yozlaşmasındaki önemini somutlaştırmaktadır.

V. SONUÇ

Eyüp Aygün Tayşir'in *Sabitâlem Mahallesi* yapıtında yer alan öykülerde, karakter kurguları beraberinde sınıflı toplum yapısı ve kapitalist düzenin bireylerin hayatları üzerindeki etkisini incelemiştir. Toplumun çeşitli katmanlarından gelen karakterlerin anlatımıyla kapitalist düzenin toplumda yaşattığı birbirine uç hayat şartlarını gözler önüne sermiştir. Kapitalist sistemin yarattığı tüketim toplumu içerisinde *tüketebilen*, *tüketemeyen* ve *tüketilen* değerler içinde birçok karakter temsiline yer verilmiş ve yaşadıkları sıkıntılar sonucu bu kimselerin etik değerler ile karşı karşıya kalışı öykülerde konu edinilmiştir. Sınıf atlama, maddi arzular ve açgözlülük gibi tüketim çağının temel sorunları farklı perspektiflerden incelenmiş, bu bireysel çıkarlar uğruna yapılan sömürüler gerçekçi biçimde ele alınmıştır. Öyküler, bütününde sınıflı toplum yapısının bireyleri nasıl kutuplaştırarak ve çıkar çatışmalarına düşürerek etik değerlerin yozlaşmasında etkin rol oynadığını hayatın somutluğundan örneklerle açıklamıştır.

Sınıflı toplumun birer temsili olarak Sabitâlem Mahallesi yapıtı öyküleri, ekonomik kademelerle ekonomik sömürüyü taşıyan uzam kurgularına yer verilmiştir. Bu uzamlardaki hiyerarşik mekanizma üzerinden toplumun hiyerarşik yapısına bir gönderme yapılmış ve sınıf atlamanın, toplumda var olabilmenin güçlüğü eleştirel biçimde yansıtılmıştır. Karakterlerin bu sisteme karşı mücadeleleri ve sitemde yer edinme çabaları işlenmiş ancak sonunda karakterlerin sistem içinde tükenmeye başladıkları gözlemlenmiştir.

Tüketim toplunun yarattığı sınıfsal yapı kendi içinde tüketenler, tüketemeyenler ve tüketilenler olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Tüketenler grubu sahip olduklarından daha da fazlasını isteyerek alttakileri sömürmüş, tüketemeyenler de onlar gibi olmaya çalışırken empati yetilerini kaybetmişlerdir. Bu döngü içerisinde tüketilenler ise içlerinde bulundukları çaresizlikten korunabilmek adına etik sınırlarını ihlal

eden yollara başvurmşlardır. Böylelikle toplumsal etik yargıları kesim ve olanaklar fark etmeksizin bir yozlaşma sürecine girmiştir.

 yk ler sonunda dikkat çeken temel bir unsur ise birey tüketen de olsa, tüketemeyen ya da tüketilen de olsa sonunda farklı boyutlarda sistem içinde t kenmişlerdir. Sistem ve sınıfsallık toplumsal anlamda etiği, dayanışmayı ve empatiyi t keterек toplumu duygularından arınmış iktisadi bir mekanizmaya dönüştürmüştür. Yazarın işletme, ekonomi alanlarında çalışması; halkı haklı bir fark edişle genç yaşına rağmen önemli gözlemleri bugünün Türkiye'sinin nasıl yozlaşmış bir kültürel ortama dönüştüğünün de acı bir göstergesidir.

VI. KAYNAKÇA

Tayşir, E.A. (2020). *Sabitâlem Mahallesi*. İletişim Yayınları

Akgül, A. (2014). Marksist Eleştiri ve Nazım Hikmet'in 'Galip Usta' Şiirine Yansıyan Hayatlar. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi

Kesgin, A. (2009). Etik Üstüne. Dini Araştırmalar